

UKM 7/18

Hovedgudstjenesten

Hvordan skal gudstjenesten se ut? Hva er viktigst, gjenkjennelighet eller fleksibilitet? Gir gudstjenesteordningen rom for barn og unges uttrykk?

Dette er alltid viktige spørsmål, men i år er de ekstra viktige. I 2019 skal det vedtas en ny og justert liturgi for hovedgudstjenesten i Den norske kirke. Vi nærmer oss altså slutten av en prosess som har pågått siden 2004. For å forstå hva som har skjedd, og hvor vi er nå, kan det være lurt å få et overblikk over historien. I denne framstillingen har vi også tatt med sitater fra UKMs innspill underveis.

Historikk

2001: Kirkerådet ber Nemnd for gudstjenesteliv om å utrede spørsmålet om større fleksibilitet i høymessen.

2003: Ungdommens kirkemøte (UKM) følger opp dette med en sak under overskriften: «Hva slags gudstjeneste vil vi ha?» UKM 03 uttalte: «Vi vil fortsatt at gudstjenestens språk skal være preget av den rike liturgiske tradisjon vi står i. For at denne tradisjonen skal tale sant til mennesker i dag, ønsker vi også å fornye og videreutvikle den. Vi vil at det skal være mulig å feire høymesse slik vi kjenner den i dag. Vi ønsker imidlertid en åpnere ordning, hvor man kan gjøre lokale tilpasninger, i større grad hente inn nye elementer og nyttiggjøre seg lokal kompetanse. Vi mener det bør være én grunnstruktur som alle gudstjenester tar utgangspunkt i. Det bør i tillegg være åpning for å legge til ledd som er relevante i forhold til et tema, eller den spesielle gudstjenesten. Her tenker vi på for eksempel vitnesbyrd, personlig forbønn, stillhet, bønnevandring, lystenning, verdibekjennelse osv.

UKM ber om at Kirkemøtet, i påvente av en reform av gudstjenesteordningen, arbeider for større fleksibilitet innen gjeldende ordning.»

2004: Nemnd for gudstjenesteliv får i oppdrag å arbeide med gudstjenestereform. Tidlig i prosessen blir det bestemt at tre kjerneverdier skal ligge til grunn for reformen:

- **Fleksibilitet:** Det skal være flere valgalternativer til enkeltleddene i gudstjenesten.
- **Involvering:** Flere får oppgaver i tilknytning til gudstjenesten.

Ordforklaringer

Liturgi – av gresk «leiturgia», bokstavelig talt «folkets handling», men ble brukt om det vi vil kalle «offentlig tjeneste». Det engelske ordet «service» for gudstjeneste er en videreføring av denne tanken. I liturgien får vi ta imot kirkens «offentlige tjenester»: Forkynnelse, nattverd og dåp. Liturgien er også noe vi utfører sammen, i ulike fellesskap.

I dag brukes ordet liturgi som regel om ordningen for gudstjenesten; hva som skal sies og synges, og hvilken rekkefølge det skjer i.

Hovedgudstjeneste

Siden 2011 har «hovedgudstjeneste» blitt et viktig begrep. Tidligere skilte man mellom «høymesse» og andre typer gudstjenester. Nå er tanken at alle gudstjenester som er forordnet av biskopen (vanligvis søndager og helligdager) skal følge en felles ordning for «hovedgudstjenesten». Det er denne ordningen som skal justeres nå.

- Stedegengjøring: Det skal være rom for lokale varianter, og det er særlig viktig å ta hensyn til historiske og kulturelle uttrykk i gudstjenesten.

2008: UKM har igjen saken på dagsorden og skriver i innledningen til saken: *«Tidlegare har gudstenestene vært like over heile landet, men med fridomen som ligg i gudstenestereforma vil det bli eit mangfald av ulike gudstenester. Det er likevel naudsynt at ein kan kjenne seg att i dette mangfaldet.»*

Dessuten etterlyser UKM 2008 en gjennomtenkning av prekenens rolle i gudstjenesten: *«Ungdomsundersøkinga "Jeg tror jeg er lykkelig" syner at det er spesielle utfordringar knytt til korleis unge menneske opplever preika. Ofte er det nettopp preika som verkar framandgjerande for unge menneske. UKM 08 meiner difor at det er naudsynt at det blir jobba med spørsmålet om kva ei preike er og om preika si funksjon.»*

2011: Fra første søndag i advent får vi nye liturgier i hele Den norske kirke. Dette er den største endringen siden den forrige liturgien ble innført, i 1978. I den nye ordningen er det ikke lenger snakk om «høymesse» og «familiegudstjeneste», men en felles liturgi som skal være rammen for alle typer «hovedgudstjenester».

2013: Som en del av reformarbeidet får vi også ny salmebok.

2014: UKM uttaler: *«Vi registrerer at gudstjenestereformens fleksibilitet og stedegengjøring reiser nye utfordringer i gudstjenestelivet. UKM14 mener terskelen for deltagelse på gudstjenesten er for høy. Det må jobbes for at hele menigheten føler seg hjemme, sett og hørt i, og under gudstjenesten uavhengig av hva man kan fra før om hvordan gudstjenesten er. Store variasjoner fra menighet til menighet kan føre til fremmedgjøring. UKM14 mener dette særlig gjelder den liturgiske musikken. Det å ikke kunne synge med på de liturgiske leddene kan oppleves vanskelig.»*

2015: UKM gjentar oppfordringen til de lokale menighetene om å fortsette samtalen om hvordan kjerneverdiene kan prege gudstjenestearbeidet. Menighetene utfordres til å tenke kreativt i samarbeid med lokale ressurspersoner og organisasjoner, samt å arbeide for tydelig og effektiv markedsføring. Vedtaksdokumentet er opptatt av *involvering* ved å delta praktisk.

Det siteres (UKM 08/15): *«Likevel handler deltagelse like mye om å føle at man er mer enn en tilskuere. Bønnevandring, nattverd eller at sangene oppleves som mulige å synge kan bidra til involvering. Det finnes dessverre – og heldigvis – ingen fasit for hvordan den gode gudstjenesten ser ut. Derfor blir det viktig å fortsette samtalen om hvordan gudstjenesten skal være på hvert enkelt sted. Menighetens ulike stemmer må bli hørt i denne samtalen.»*

UKM15 utfordrer Kirkerådet «til å sikre at ungdommers stemmer blir hørt i alle prosesser som har med gudstjenester å gjøre, lokalt, regionalt og nasjonalt.»

2017: Kirkemøtet vedtar tre hovedalternativer til liturgisk musikk. Dette innebærer at mange menigheter som har brukt ny liturgisk musikk, ikke lenger skal bruke den.

2018: Nemnd for gudstjenesteliv og Kirkerådet utarbeider et forslag til justert liturgi, og sender forslaget på høring til menigheter og andre som skal uttale seg om liturgispørsmål. I alt kommer det

inn 240 høringsvar.¹ Høringen handler både om hvordan gudstjeneste- reformen har fungert i menighetene, og om konkrete forslag til justeringer og innstramminger av liturgien, slik at det ikke blir fullt så mange valgalternativer som i 2011-liturgien. Nøkkelord for høringen er reformens kjerneverdier *stedegenhet, involvering og fleksibilitet*.

Fra 2003 til 2018 – hvordan endte det opp?

UKM fra 2003 ba om *en åpnere ordning* preget av erfaringer i en lang tradisjon. Fordi denne tradisjonen *skal tale sant til mennesker i dag* ba UKM03 om større fleksibilitet innen gjeldende ordning.

UKM 2014 slo fast at

- *«gudstjenestereformen slik den tok form ikke kan sies å være helt i tråd med det UKM i 2003 ønsket. Det kan stilles spørsmål om fleksibilitet som var ønsket har blitt oppnådd.»*
- *«UKM 2014 poengterer at det ikke var UKM 2003 som var utgangspunktet for gudstjenestereformen.»*

De punktene som er spesielt nevnt i UKM03 må sies å være innfridd i 2011-ordningen. Det samme kan sies om prekenen, dersom man leser veiledningen til ledd 13 i gudstjenesteordningen. Når det gjelder den liturgiske musikken, ble det i KM 2017 vedtatt å benytte kun tre hovedserier, samt fest- og fasteserie. Men reformarbeidet som ble satt i gang gikk også andre veier. Det ble utarbeidet en ny liturgi med mange alternativer på enkelte punkt, men det ble ikke gitt større rom for å avvike fra ordningen. Hvordan henger resultatet sammen med det som UKM ba om?

Likevel kan man spørre om hovedgudstjenesten som livs- og trosfellesskap med tanke på unges deltakelse er bedre nå enn før 2003. Høres menighetens ulike stemmer? Det har ikke vært en målbar vekst i gudstjenestesøkende. Mange faktorer ligger til grunn for det (se hørings sammendraget). Men vi ser samtidig at de som er engasjert, har et tettere forhold til gudstjenesten nå enn før.

Aktuelle problemstillinger

Med utgangspunkt i høringen, ser dette ut til å være viktige spørsmål fram mot det endelige vedtaket i Kirkemøtet i 2019:

Stedegenhet eller gjenkjennelighet?

Siden 2011 har menighetene laget egne varianter av hovedgudstjenesten, med utgangspunkt i de mange alternativene som kom med den nye liturgien. Siden menighetene ikke har valgt det samme, blir det vanskeligere å kjenne seg igjen i gudstjenesten på et nytt sted. Det kan være store forskjeller mellom nabomenigheter. Dette gjør jobben til vikarprester og vikarorganister mye vanskeligere, og menighetene er blitt mer fremmede for hverandre.

¹ Høringsvaret fra Utvalg for Ungdomsspørsmål (UFUNG) legges ut som vedlegg til denne saken.

Mange er derfor enige om at vi trenger en mer enhetlig liturgi. Men likevel ønsker den enkelte menighet å få beholde de variantene de har tatt i bruk lokalt. Å beholde og videreutvikle forutsetter at noe må tas bort og endres. Hvilke hensyn mener UKM er viktigst her?

Gir involvering automatisk eierskap for alle?

Høringssvarene viser at menighetene i mye større grad enn før har et eierskap til gudstjenesten. Flere involveres som medliturger og flere deltar i nattverden. En grunn til at flere deltar i nattverden er sannsynligvis at bønnevandring har senket terskelen for å delta. Likevel må man kunne spørre om 'eierskap' av grupper eller individer i menigheten fører til at andre trekker seg ut fordi de ikke 'passer inn'. Hvordan kan dette styres så det blir et sunt og åpent fellesskap? UKM14 uttalte:

«Det må jobbes for at hele menigheten føler seg hjemme, sett og hørt i, og under gudstjenesten uavhengig av hva man kan fra før om hvordan gudstjenesten er.»

Fleksibilitet eller forutsigbarhet?

Det UKM etterlyste i 2003 var en større fleksibilitet til å prøve ut noe nytt innenfor den gjeldende, faste ordningen. I stedet fikk man en ny fast ordning, med mange valg mellom ferdige alternativer. I det nye forslaget er dessuten mange av disse alternativene strammet inn.

På hvilke områder er det viktig at den nye ordningen blir fleksibel, og hvor er det viktig med stabile rammer? Er det viktigst å kunne velge mellom flere alternative formuleringer av en bønn, eller å kunne lage en helt annerledes gudstjeneste en gang i blant, hvor denne bønningen ikke nødvendigvis er med? Hva slags fleksibilitet kreves for å kunne arrangere en ungdomsgudstjeneste innenfor rammene av hovedgudstjenesteordningen?

Barn og unges innspill

Høringssvarene gjengir i liten grad barns- og unges perspektiv. Kan UKM si noe fra dette perspektivet? Hvordan erfarer UKM at kjerneverdiene (involvering, stedegenhet og fleksibilitet) fungerer? Er det viktig at det er rom for å utforme ungdomsgudstjenester innenfor rammene av hovedgudstjenesten?

Utfordringsspørsmål

- Hva er bra gudstjeneste for ungdom? (Tidspunkt, innhold, deltakelse, andre ting?)
- Mener dere at rammeverket for hovedgudstjenesten er bra også for andre typer gudstjeneste, f.eks. ungdomsgudstjeneste eller familiegudstjeneste?
- UKM03 ba om større fleksibilitet. Resultatet ble noe helt nytt. Saken kan ikke reverseres, men det store frislippet av ordninger og musikk vil bli strammet inn. Nå formes den endelige justeringen av hovedgudstjenesten. Hva mener UKM 2018 er det mest sentrale å løfte fram til KM 2019?
- Hvordan kan vi jobbe videre for at «hele menigheten føler seg hjemme, sett og hørt i, og under gudstjenesten uavhengig av hva man kan fra før om hvordan gudstjenesten er» (sitat UKM14)?

Vedlegg:

Høringssvar fra UFUNG.

Hovedgudstjenesten skal opp som sak i Kirkerådet 12.-14. september. Etter denne behandlingen vil det oppgis lenke til deres vedtak i saken, KR sak 47/18.